

Tomasz Przybyciński

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Kolegium Analiz Ekonomicznych
Katedra Ekonomii Rozwoju i Polityki Ekonomicznej
tprzyb@sgh.waw.pl

USTROJOWE UWARUNKOWANIA WZROSTU I ROZWOJU GOSPODARCZEGO W POLSCE

Streszczenie: Ustrój gospodarczy jest bardzo ważnym czynnikiem rozwoju kraju. Konstytucyjną podstawę ustroju gospodarczego Polski stanowi społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych. Ustrój ten umożliwia szybki i trwały rozwój. Polityka kształtowania ładu gospodarczego w Polsce była jednak często prowadzona zarówno niekonsekwentnie, jak i nieudolnie. Właśnie dlatego nie sprzyjała ona znacznemu przyspieszeniu wzrostu i rozwoju gospodarczego.

Słowa kluczowe: ustrojowe uwarunkowania, wzrost i rozwój gospodarczy, Polska.

Wprowadzenie

Ustrój gospodarczy jest bardzo ważnym czynnikiem rozwoju kraju. Polityka ustrojowa i będący jej wynikiem kształt ustroju gospodarczego określają bowiem zasady i ramy działalności gospodarczej. Właśnie dlatego, analizując historię gospodarczą, można dostrzec zarówno pozytywne skutki wyboru właściwych rozwiązań ustrojowych, jak i koszty wynikające z błędów w kształtowaniu ustroju gospodarczego¹.

¹ E. Mączyńska: *Pochwała „ordo”*. W: *Liberalizm we współczesnej gospodarce*. Red. W. Jarmolowicz, M. Ratajczak. Wydawnictwo AE, Poznań 2008, s. 151-168; Idem: *Ład gospodarczy. Bariery i dylematy*. W: *O kształtowaniu ładu gospodarczego*. Red. E. Mączyńska, Z. Sadowski. PTE, Warszawa 2008, s. 81; Idem: *Ustrój (ład) gospodarczy a instytucjonalno-infrastrukturalne warunki funkcjonowania przedsiębiorstw*. W: *Bankructwa przedsiębiorstw. Wybrane aspekty instytucjonalne*. Red. E. Mączyńska. Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008, s. 40-42.

Konstytucyjnym fundamentem ustroju gospodarczego Polski jest społeczna gospodarka rynkowa. Art. 20 Konstytucji RP z 1997 r. stanowi bowiem, że: „Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej”.

W tym kontekście warto przeanalizować genezę i skutki wyboru społecznej gospodarki rynkowej jako podstawy ustrojowej dla wzrostu i rozwoju gospodarczego w Polsce.

1. Neoliberalna strategia transformacji i kryzys transformacyjno-stabilizacyjny w Polsce

Genezy społecznej gospodarki rynkowej w Polsce można poszukiwać na przełomie lat 80. i 90. XX w., kiedy to podjęto skuteczne działania zmierzające do przejścia od gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej.

Wybór zasadniczego kierunku przemian ustrojowych został dokonany w 1989 r., kiedy swój rząd tworzył T. Mazowiecki. Poszukiwał on ekonomisty, który odpowiadałby za gospodarke i przeprowadziłby jej radykalną reformę. W ówczesnych warunkach oznaczało to walkę z inflacją i przestawienie polskiej gospodarki na wolnorynkowe tory. Ekonomista ten miał w zamyśle T. Mazowieckiego odegrać podobną rolę jak L. Erhard w Niemczech Zachodnich po II wojnie światowej².

L. Erhard (1897-1997) doprowadził do szybkiego uruchomienia potencjału rozwojowego zachodniemieckiej gospodarki. Dzięki temu weszła ona na ścieżkę dynamicznego wzrostu i rozwoju, a L. Erhard stał się symbolem „cudu gospodarczego” (*Wirtschaftswunder*). Było to możliwe dzięki reformie walutowej, którą przeprowadzono w 1948 r. wraz z uruchomieniem rynku i konkurencji, oraz konsekwentnej i prostolinijnej realizacji ordoliberalnej koncepcji społecznej gospodarki rynkowej³.

Koncepcja społecznej gospodarki rynkowej stanowi zwieńczenie poszukiwań niemieckich intelektualistów, zwanych ordoliberalami, do której należał L. Erhard. Trzon tej grupy stanowiła szkoła fryburska. Tworzyli ją ekonomiści, prawnicy, socjologowie i duchowni skupieni przez W. Euckena (1891-1950) wokół Uniwersytetu we Fryburgu Bryzgowijskim⁴.

² L. Balcerowicz: *800 dni. Szok kontrolowany*. BGW, Warszawa 1992, s. 10; W. Kuczyński: *Zwierzenia zauszniaka*. BGW, Warszawa 1992, s. 54-58.

³ T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie rynkowego ładu gospodarczego w Polsce*. Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009, s. 63-88 i 224.

⁴ *Ibid.*, s. 16-25.

Ordoliberalizm znajduje się na uboczu głównego nurtu współczesnej myśli liberalnej. Choć bywa często postrzegany jako odłam neoliberalizmu, to jednak istnieją wyraźne różnice między nim a innymi kierunkami liberalnymi⁵. Ordoliberalizm podkreśla rolę państwa w tworzeniu ładu gospodarczego opartego na konkurencji oraz rozwiązywaniu kwestii socjalnych. Dzięki temu ordoliberalna koncepcja społecznej gospodarki rynkowej umiejętnie łączy troskę o sprawność ekonomiczną i realizację celów społecznych⁶. Tymczasem neoliberalizm traktuje rynek jak dobroczynny mechanizm, któremu nie powinno się przeszkadzać⁷. Właśnie dlatego neoliberalizm podkreśla spontaniczny rozwój ładu rynkowego oraz minimalizuje rolę państwa w życiu gospodarczym i społecznym.

W polskiej myśli ekonomicznej nie wykształcił się odpowiednik niemieckiego ordoliberalizmu. Dużą popularność uzyskał natomiast neoliberalizm, a zwłaszcza monetaryzm. T. Mazowiecki, który był ekonomicznym laikiem, usiłując znaleźć „swojego Erharda”, nie zdołał tego dokonać. Ostatecznie stanowisko ministra finansów objął L. Balcerowicz. Nie realizował on jednak ordoliberalnej polityki gospodarczej, czego T. Mazowiecki przez jakiś czas nie dostrzegł⁸.

W miarę upływu czasu L. Balcerowicz coraz śmieiej okazywał dystans wobec ordoliberalnej koncepcji społecznej gospodarki rynkowej. W końcu doszedł do wniosku, że niemiecka koncepcja społecznej gospodarki rynkowej oznaczała właściwie wolnorynkowy (liberalny) kapitalizm. Państwo wspierało go, podejmując takie działania, które dynamizowały efektywność lub łagodziły skutki uboczne. Według L. Balcerowicza samo określenie *społeczna gospodarka rynkowa* było pojęciową manipulacją, której użycie w celach propagandowych⁹.

W praktyce okazało się, że L. Balcerowicz jako wiceprezes Rady Ministrów i minister finansów uzyskał bardzo dużą samodzielność w prowadzeniu polityki gospodarczej. W najważniejszych sprawach potrafił on narzucić swoją wolę zarówno premierowi, jak i pozostałym ministrom. W szczególności dotyczyło to bardzo restrykcyjnej polityki antyinflacyjnej¹⁰.

⁵ Ibid., s. 21; R. Skarżyński: *Od liberalizmu do totalitaryzmu. Z dziejów myśli politycznej XX w.* T. 2. Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 2002, s. 139-140.

⁶ R. Sasin: *Społeczna gospodarka rynkowa*. „Gazeta SGH” 2006, nr 226/227, s. 23; T. Przybyciński: *Kształtowanie rynkowego ładu gospodarczego w Polsce w warunkach globalnego kryzysu finansowego i gospodarczego*. „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2011, nr 85, s. 254.

⁷ Z. Sadowski: *W poszukiwaniu drogi rozwoju*. PAN, Warszawa 2006, s. 51 i 54.

⁸ T. Kowalik: *O lepszy ład społeczno-ekonomiczny*. PTE, Warszawa 2013, s. 226-235.

⁹ Ibid., s. 231; L. Balcerowicz: *Wolność i rozwój. Ekonomia wolnego rynku*. Znak, Kraków 1995, s. 294-306; T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 26.

¹⁰ A. Dudek: *Historia polityczna Polski 1989-2005*. Arcana, Kraków 2007, s. 90-91.

Nawet po dymisji rządu T. Mazowieckiego i powołaniu rządu J.K. Bieleckiego pozycja L. Balcerowicza była bardzo silna. Zachował on stanowiska wicepremiera i ministra finansów oraz wywierał olbrzymi wpływ na politykę gospodarczą Polski. Nowy prezes Rady Ministrów był zresztą zwolennikiem twardej polityki antyinflacyjnej¹¹.

Walka z inflacją jest głównym celem polityki gospodarczej zalecanej przez ekonomię monetarystyczną. Monetaryzm stanowi jeden z najważniejszych kierunków współczesnego neoliberalizmu. Jego pozycja była szczególnie silna w USA. Eksponuje on zalety wolnego rynku i konkurencji oraz krytykuje aktywną rolę państwa w życiu gospodarczym¹².

W tym kontekście wskazuje się, że w Polsce na początku lat 90. XX w. wiernie powielono zasady neoliberalnej ekonomii i monetarystyczne recepty polityki pieniężno-kredytowej. Dominowała bowiem wówczas wiara w automatyczne rozwiązywanie problemów przez rynek i przekonanie, że trzeba natychmiast porzucić regulatorskie funkcje państwa. Tymczasem zalecenia ekonomii monetarystycznej miały ograniczoną wartość aplikacyjną w warunkach przechodzenia od socjalizmu do gospodarki rynkowej. Zamiast strategii stopniowych zmian, która byłaby bardziej dostosowana do szczególnych okoliczności czasu i miejsca, w Polsce zdecydowano się na „skok w rynek”¹³.

„Skok w rynek” doprowadził do głębokiego kryzysu transformacyjno-stabilizacyjnego. W latach 1990-1991 w Polsce PKB zmniejszył się o 14%, a liczba pracujących w gospodarce narodowej spadła o ponad 11% (o 1,9 mln). Jednocześnie nie udało się zwalczyć inflacji, która w dalszym ciągu utrzymywała się na wysokim poziomie¹⁴.

2. Modyfikacja kierunku transformacji ustrojowej oraz wejście polskiej gospodarki na ścieżkę szybkiego wzrostu i rozwoju

Polska gospodarka weszła na ścieżkę wzrostu dopiero w 1992 r., a więc po zdymisjonowaniu L. Balcerowicza, kiedy pod presją społeczną odchodzono od zaleceń monetaryzmu. Do wyraźnej modyfikacji kierunku transformacji ustro-

¹¹ A. Dudek: *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989-2001*. Arcana, Kraków 2004, s. 84 i 167-171; J.K. Bielecki: *Liberalizm stosowany*. „Przegląd Polityczny” 1991, nr 1.

¹² *Słownik historii myśli ekonomicznej*. Red. E. Kundera. Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004, s. 130-132.

¹³ K. Modzelewski: *Dokąd od komunizmu?* BGW, Warszawa 1993, s. 27-30.

¹⁴ *Ocena przebiegu procesów gospodarczych w 1995 r. na tle lat 1990-1994*. CUP, Warszawa, maj 1996, s. 8.

jowej w Polsce doszło jednak dopiero w latach 1994-1997, kiedy wiceprezesem Rady Ministrów i ministrem finansów był G.W. Kołodko.

G.W. Kołodko twierdził, że wolnorynkowy kierunek transformacji ustrojowej był generalnie słuszny. W rezultacie „przestrzelenia” polityki stabilizacji makroekonomicznej i dyskryminacji przedsiębiorstw państwowych nastąpiła jednak destrukcja sfery realnej. W tej sytuacji G.W. Kołodko dążył do przesunięcia akcentów w polityce gospodarczej i nadania jej prorozwojowej orientacji¹⁵.

Charakterystyczną cechą polityki gospodarczej, którą prowadził G.W. Kołodko, było umiejętne skojarzenie działań antyinflacyjnych i stabilizacyjnych oraz przedsięwzięć prorozwojowych. Dzięki zdyscyplinowanej i restrykcyjnej polityce makroekonomicznej wyraźnie obniżono inflację. Jednocześnie przeorientowanie polityki gospodarczej doprowadziło do wejścia polskiej ekonomiki na ścieżkę szybkiego wzrostu i rozwoju. Właśnie dlatego nastąpiła wyraźna poprawa warunków życia i pracy. W latach 1994-1997 PKB zwiększył się bowiem o ponad 26%, a stopa bezrobocia spadła z 16,4% w końcu 1993 r. do 10,3% w końcu 1997 r. Ponadto znacznie wzrosły rezerwy walutowe państwa, które zwiększyły się z 4,3 mld USD do 21 mld USD¹⁶.

G.W. Kołodko deklarował się jako zwolennik złotego środka między rynkowym liberalizmem a nadmiernie rozbudowanym interwencjonizmem państwowym. Konsekwentnie dążył jednak do tego, aby państwo stało się aktywnym regulatorem polskiej gospodarki. W rezultacie takiej polityki w latach 1994-1997 nastąpiło istotne zwiększenie interwencjonizmu państwowego w różnych dziedzinach polskiej gospodarki¹⁷. Nie zawsze miało to pozytywne konsekwencje. Część interwencji państwa miała charakter sektorowy. Niektóre służyły realizacji interesów ważnych grup nacisku. Właśnie dlatego krytycy polityki G.W. Kołodko postrzegali ją jako etatystyczny zwrot w gospodarce.

G.W. Kołodko twierdził, że trzeba cały czas poważnie traktować zapowiedź T. Mazowieckiego, dotyczącą tworzenia w Polsce społecznej gospodarki rynkowej. Uważał jednak, iż olbrzymi kapitał społecznego zaufania został już prawie bez reszty utracony. Stało się tak w wyniku prowadzenia wyjątkowo nieudolnej polityki opartej na dwóch błędnych opcjach: neoliberalnym monetaryzmie i prawicowym populizmie. Polityka ta doprowadziła – jego zdaniem – do kompromitacji idei społecznej gospodarki rynkowej¹⁸.

¹⁵ G.W. Kołodko: *Strategia dla Polski*. Poltext, Warszawa 1994.

¹⁶ D.K. Rosati: *Polska droga do rynku*. PWE, Warszawa 1998, s. 66-68 i 87-89.

¹⁷ Z. Blok: *Transformacja jako konwersja funkcji wewnętrznych na przykładzie Polski*. Wydawnictwo Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Poznań 2006, s. 215-216.

¹⁸ G.W. Kołodko: *Tygrys z ludzką twarzą*. TNOiK, Toruń 2001, s. 207.

Aby stworzyć społeczną gospodarkę rynkową w Polsce, należało – zdaniem G.W. Kołodko – przestrzegać pięciu podstawowych zasad, które sam sformułował. Chodziło tutaj o: prywatną własność środków produkcji, godzenie efektywności ze sprawiedliwością, oparcie bogactwa na maksymalizacji wartości dodanej, ekspansję przedsiębiorczości, instytucjonalną obudowę rynku oraz społeczną solidarność. Dzięki spełnieniu tych warunków, większość społeczeństwa polubiłaby społeczną gospodarkę rynkową¹⁹.

Poszukując teoretycznych podstaw polityki gospodarczej, którą prowadził G.W. Kołodko, warto podkreślić, że był on nie tylko krytykiem neoliberalnego monetaryzmu, ale również zwolennikiem „eklektycznego pragmatyzmu” i teorii J.M. Keynesa. Opowiadając się za budową społecznej gospodarki rynkowej w Polsce, nie odwoływał się on do ordoliberalizmu.

3. Konstytucyjny wzorzec ustrojowy a wzrost i rozwój gospodarczy w Polsce

W 1997 r. uchwalono w Polsce nową konstytucję, która była zwieńczeniem reform ustrojowych przeprowadzonych w pierwszych latach III Rzeczypospolitej. W trakcie prac nad jej tekstem kluczową kwestią było osiągnięcie szerokiego kompromisu i zdobycie większości konstytucyjnej. Właśnie dlatego nowa konstytucja skodyfikowała i utrwaliła wykształconą praktykę, nie wprowadzając znaczących zmian do już istniejących reguł²⁰.

W kwestii zapisów dotyczących podstawy ustroju gospodarczego zderzyły się raczej zwolenników neoliberalnego kapitalizmu, kapitalizmu opiekuńczego i społecznej gospodarki rynkowej. Zdecydowano się na odrzucenie skrajnych opcji, czyli neoliberalnego kapitalizmu oraz kapitalizmu opiekuńczego. W rezultacie wybrano społeczną gospodarkę rynkową jako podstawę ustroju gospodarczego Polski. Była ona bowiem postrzegana jako złoty środek i kojarzyła się Polakom z zachodnioniemieckim dobrobytem oraz kapitalizmem przyjaznym dla zwykłych ludzi²¹.

Definicja ustroju gospodarczego Polski, którą sformułowano w art. 20 i rozwinęto w rozdziałach II i X Konstytucji RP z 1997 r. ma oryginalny charak-

¹⁹ Ibid., s. 207-210.

²⁰ R. Bugaj: *Polski sektor finansów publicznych w okresie transformacji*. W: *Polska transformacja ustrojowa. Próba dyskursu – zarys perspektyw*. Fundacja Innowacja i Wyższa Szkoła Socjalno-Ekonomiczna, Warszawa 2004, s. 31; T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 146.

²¹ T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 146.

ter. Nawiązuje ona nie tylko do dorobku ordoliberalizmu, ale również do solidarności i niedawnej historii Polski, w tym zwłaszcza do zmagania o odzyskanie wolności kraju i godność pracy ludzkiej oraz do nauczania społecznego papieża Jana Pawła II. Definicja ustroju gospodarczego Polski wzywa i zobowiązuje do budowy rodzimej odmiany społecznej gospodarki rynkowej²², która została zaprojektowana jako ustroj równowagi. Miała ona umożliwić trwałą i zrównoważony rozwój²³.

Tymczasem potoczne rozumienie społecznej gospodarki rynkowej było bardzo szerokie. Właśnie dlatego hasło społecznej gospodarki rynkowej jednoznacznie Polaków i było przez nich dobrze odbierane. Społeczną gospodarkę rynkową akceptowali ludzie o poglądach chrześcijańsko-demokratycznych, liberalno-konserwatywnych i socjaldemokratycznych. Trzeba jednak podkreślić, że osoby te różnie interpretowały ideę społecznej gospodarki rynkowej. Wiązało się to z odmiennymi koncepcjami społeczno-politycznymi i interesami gospodarczymi. W ten sposób pojęcie społecznej gospodarki rynkowej zostało rozmyte, a kompromis konstytucyjny nie doprowadził do rozstrzygnięcia podporządkowanych jednolitej koncepcji²⁴.

Siłą społecznej gospodarki rynkowej w Polsce powinno być umiejętne połączenie troski o sprawność ekonomiczną i realizację celów społecznych. Polska gospodarka nie zdołała jednak utrzymać się na ścieżce szybkiego i trwałego wzrostu oraz rozwoju gospodarczego. Dotychczas w Polsce nie udało się również osiągnąć tak ważnych celów społecznych, jak skuteczna walka z bezrobociem, naprawa dysfunkcyjnego systemu emerytalnego i przezwyciężenie depresji urodzeniowej.

Cztery reformy ustrojowe (ubezpieczeń społecznych, samorządowa, służby zdrowia i oświaty), które przeprowadzono w 1999 r. okazały się kosztowne i niedopracowane koncepcyjnie. Fatalnemu wdrażaniu tych reform towarzyszyło spowolnienie gospodarcze. W efekcie znacznie pogorszyła się sytuacja finansów publicznych i gwałtownie wzrosło bezrobocie²⁵.

Spowolnienie gospodarcze, które obserwowano w latach 1998-2001 było efektem polityki schładzania koniunktury. G.W. Kołodko nazywał ją „schładzaniem bez sensu”. Uważał bowiem, że polityka ta nie miała racjonalnego uzasad-

²² Ibid., s. 161-162.

²³ Ibid., s. 221 i 223.

²⁴ Ibid., s. 146-147; S. Oliwniak: *Zasada społecznej gospodarki rynkowej w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w latach 1998-2006*. W: *Ekonomiczne aspekty państwa demokratycznego*. Red. S. Oliwniak. Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok 2007, s. 13; M. Mazuryk: *Ordoliberalizm a społeczna gospodarka rynkowa w Konstytucji RP*. „Myśl Ekonomiczna i Prawna” 2008, nr 2, s. 37.

²⁵ T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 188-193.

nienia. Zwolennicy polityki schładzania koniunktury argumentowali natomiast, że w tamtym czasie wiele krajów doświadczyło kryzysu walutowego, a Polsce udało się go uniknąć²⁶.

Polityka gospodarcza, którą prowadzono w następnych latach zmierzała do pobudzenia aktywności gospodarczej i zmniejszenia bezrobocia. Dzięki przystąpieniu do Unii Europejskiej (UE), co nastąpiło 1 maja 2004 r., Polska uzyskała dostęp do dużych środków z funduszy unijnych. Stworzyło to unikalną szansę na przyspieszenie tempa wzrostu i rozwoju gospodarczego Polski. Jednocześnie pojawiło się niebezpieczeństwo dynamicznego narastania długu publicznego, ponieważ wiele projektów unijnych było współfinansowanych przez budżet państwa i samorządy. Ponadto znacznie zwiększyły się możliwości emigracji zarobkowej Polaków. Właśnie emigracja zarobkowa Polaków pozwoliła na wyraźne zmniejszenie bezrobocia, które w okresie przedakcesyjnym osiągnęło katastrofalne rozmiary²⁷.

Globalny kryzys finansowy, który wystąpił na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI w. miał duży wpływ na aktywność gospodarczą wielu krajów, w tym także krajów członkowskich UE. Jeszcze w latach 2006-2007 obserwowano wysokie tempo wzrostu realnego PKB w Polsce. Wynosiło ono ponad 6%, jednakże w kolejnych latach było wyraźnie niższe. Okazało się, że polska gospodarka nie potrafiła powrócić na ścieżkę szybkiego i trwałego wzrostu. Nie udało się również zwalczyć wysokiego bezrobocia. Na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI w. znacznie zwiększył się deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych, a także dług publiczny Polski²⁸. Te wydarzenia skłoniły polityków do demontażu kapitałowej części nowego systemu emerytalnego.

Zasada społecznej gospodarki rynkowej wskazuje, że w polityce gospodarczej Polski priorytetowy charakter powinna mieć polityka ustrojowa. W tych warunkach polityka procesowa odgrywałaby pomocniczą rolę i byłaby stosowana w sytuacjach o charakterze wyjątkowym. Oprócz konsekwentnej polityki ustrojowej, wspomaganiej przez politykę procesową, ważnym elementem społecznej gospodarki rynkowej w Polsce powinien być także jej aspekt etyczny²⁹.

Tymczasem praktyka społecznej gospodarki rynkowej w Polsce wskazuje na poważne dysfunkcjonalności ustrojowe, których nie udało się dotychczas usunąć. Warto zwrócić uwagę przede wszystkim na uwłaszczenie komunistycz-

²⁶ Ibid., s. 193; G.W. Kołodko: *Moja globalizacja, czyli dookoła świata i z powrotem*. TNOiK, Toruń 2001, s. 405-408; R. Bugaj: Op. cit., s. 38-39.

²⁷ T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 195-196.

²⁸ T. Przybyciński: *Dylematy kształtowania polityki gospodarczej i społecznej*. „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2013, nr 92, s. 246-247.

²⁹ T. Przybyciński: *Polityka ustrojowa w świetle polskich doświadczeń*. „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2012, nr 88, s. 285 i 296-310.

nej nomenklatury oraz opozycjonistów okrągłostołowych, które dokonało się na majątku państwowym na przełomie lat 80. i 90. XX w., a także na korupcję. Te patologiczne zjawiska przyczyniły się do zmniejszenia dynamiki polskiej gospodarki, a ponadto były źródłem poważnych napięć społecznych. Beneficjentami transformacji ustrojowej stali się bowiem w szczególności członkowie oligarchii partyjno-państwowej i służb specjalnych z okresu PRL³⁰. Koszty zmian ponosili natomiast przede wszystkim zwykli ludzie, w tym szeregowi członkowie NSZZ „Solidarność”, walczącej wcześniej o wolność Polski i godność pracy ludzkiej.

Na tym tle doszło do podziału na dwie Polski. Pierwszą tworzyli zwolennicy ekskluzywnej modernizacji, opartej na wartościach rynkowych. Drugą Polskę stanowili ich adwersarze, dążący do modernizacji inkluzywnej, stopniowej, odwołującej się do solidaryzmu społecznego³¹.

Podsumowanie

Wybór społecznej gospodarki rynkowej jako podstawy ustroju gospodarczego Polski otwierał wielkie możliwości. Gdyby zostały one właściwie wykorzystane, potencjał rozwojowy polskiej gospodarki można byłoby w pełni uruchomić. Niestety praktyka społecznej gospodarki rynkowej w Polsce wskazuje na brak konsekwencji i sprawności w działaniu oraz poważne dysfunkcjonalności ustrojowe, których nie udało się usunąć. Zaniedbano również refleksję o charakterze teoretycznym, poświęconą kształtowaniu rodzimej odmiany społecznej gospodarki rynkowej. W rezultacie nie udało się w pełni wykorzystać szansy rozwojowej, jaką była transformacja ustrojowa. Polska gospodarka nie utrzymała się na ścieżce szybkiego i trwałego wzrostu oraz rozwoju gospodarczego, a bezrobocie stało się wielką plagą ekonomiczną i społeczną, zmuszającą ludzi do emigracji zarobkowej.

Literatura

Balcerowicz L.: *800 dni. Szok kontrolowany*. BGW, Warszawa 1992.

Balcerowicz L.: *Wolność i rozwój. Ekonomia wolnego rynku*. Znak, Kraków 1995.

³⁰ T. Włudyka: *Ordoliberalizm i społeczna gospodarka rynkowa w Niemczech*. Wolters Kluwer Polska S.A., Warszawa 2013, s. 183-191.

³¹ *Budowanie nowego ładu społeczno-ekonomicznego to proces wielowymiarowy. Rozmowa z Michałem Gabrielem Woźniakiem*. W: Grzegorz W. Kołodko i *ćwierćwiecze transformacji*. Red. P. Kozłowski, M. Wojtysiak-Kotlarski. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2014, s. 1184-1185.

- Bielecki J.K.: *Liberalizm stosowany*. „Przegląd Polityczny” 1991, nr 1.
- Błok Z.: *Transformacja jako konwersja funkcji wewnętrznych na przykładzie Polski*. Wydawnictwo Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Poznań 2006.
- Budowanie nowego ładu społeczno-ekonomicznego to proces wielowymiarowy. Rozmowa z Michałem Gabrielem Woźniakiem*. W: Grzegorz W. Kołodko i ćwierćwiecze transformacji. Red. P. Kozłowski, M. Wojtysiak-Kotlarski. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2014.
- Bugaj R.: *Polski sektor finansów publicznych w okresie transformacji*. W: *Polska transformacja ustrojowa. Próba dyskursu – zarys perspektyw*. Fundacja Innowacja i Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Warszawa 2004.
- Dudek A.: *Historia polityczna Polski 1989-2005*. Arcana, Kraków 2007.
- Dudek A.: *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989-2001*. Arcana, Kraków 2004.
- Kołodko G.W.: *Moja globalizacja, czyli dookoła świata i z powrotem*. TNOiK, Toruń 2001.
- Kołodko G.W.: *Strategia dla Polski*. Poltext, Warszawa 1994.
- Kołodko G.W.: *Tygrys z ludzką twarzą*. TNOiK, Toruń 2001.
- Kowalik T.: *O lepszy ład społeczno-ekonomiczny*. PTE, Warszawa 2013.
- Kuczyński W.: *Zwierzenia zausznika*. BGW, Warszawa 1992.
- Mazuryk M.: *Ordoliberalizm a społeczna gospodarka rynkowa w Konstytucji RP*. „Myśl Ekonomiczna i Prawna” 2008, nr 2.
- Mączyńska E.: *Ład gospodarczy. Bariery i dylematy*. W: *O kształtowaniu ładu gospodarczego*. Red. E. Mączyńska, Z. Sadowski. PTE, Warszawa 2008.
- Mączyńska E.: *Pochwała „ordo”*. W: *Liberalizm we współczesnej gospodarce*. Red. W. Jarmołowicz, M. Ratajczak. Wydawnictwo AE, Poznań 2008.
- Mączyńska E.: *Ustrój (ład) gospodarczy a instytucjonalno-infrastrukturalne warunki funkcjonowania przedsiębiorstw*. W: *Bankructwa przedsiębiorstw. Wybrane aspekty instytucjonalne*. Red. E. Mączyńska. Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008.
- Modzelewski K.: *Dokąd od komunizmu?* BGW, Warszawa 1993.
- Ocena przebiegu procesów gospodarczych w 1995 r. na tle lat 1990-1994*. CUP, Warszawa, maj 1996.
- Oliwniak S.: *Zasada społecznej gospodarki rynkowej w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w latach 1998-2006*. W: *Ekonomiczne aspekty państwa demokratycznego*. Red. S. Oliwniak. Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok 2007.
- Przybyciński T.: *Dylematy kształtowania polityki gospodarczej i społecznej*. „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2013, nr 92.
- Przybyciński T.: *Kształtowanie rynkowego ładu gospodarczego w Polsce w warunkach globalnego kryzysu finansowego i gospodarczego*. „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2011, nr 85.
- Przybyciński T.: *Ordoliberalizm a kształtowanie rynkowego ładu gospodarczego w Polsce*. Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009.

Przybyciński T.: *Polityka ustrojowa w świetle polskich doświadczeń*. „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2012, nr 88.

Rosati D.K.: *Polska droga do rynku*. PWE, Warszawa 1998.

Sadowski Z.: *W poszukiwaniu drogi rozwoju*. PAN, Warszawa 2006.

Sasin R.: *Spoleczna gospodarka rynkowa*. „Gazeta SGH” 2006, nr 226/227.

Skarżyński R.: *Od liberalizmu do totalitaryzmu. Z dziejów myśli politycznej XX w.* T. 2. Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 2002.

Słownik historii myśli ekonomicznej. Red. E. Kundera. Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004.

Włudyka T.: *Ordoliberalizm i społeczna gospodarka rynkowa w Niemczech*. Wolters Kluwer Polska S.A., Warszawa 2013.

SYSTEM DETERMINANTS OF ECONOMIC GROWTH AND DEVELOPMENT IN POLAND

Summary: Economic order is a very important factor of development for a country. Social market economy based on freedom of economic activity, private property and solidarity, dialogue and cooperation of social partners creates the constitutional foundation of economic system in Poland. This order enables fast and sustainable development. However, economic system policy in Poland was often adopted inconsistently as well as ineffectually. That is just why it stimulated economic growth and development insufficiently.

Keywords: system determinants, economic growth and development, Poland.